

4

Colecții și resurse în formate accesibile

Repere:

- Formate accesibile
- Politici de achiziție, proceduri de selecție a materialelor pentru persoanele dezavantajate
- Principii de selecție a formatelor alternative
- Resurse informaționale pentru persoanele dezavantajate
- Tipuri și nivele de asigurare cu resurse a persoanelor dezavantajate
- Resurse Internet

Cuvinte-cheie:

Formate accesibile	Cărți sonore, vorbitoare
Cărți tactile	Cărți cu tipar mărit
Cărți Braille	Lecturi facile
Alfabetul semnelor	Alfabetul simbolurilor
Alfabetul Braille	Lectură tactilă
Labiolectură	Acțiuni afirmativă
Politici de achiziție	Criterii incluzive de selecție
Resurse accesibile	

În societatea noastră handicapismul este pretutindeni – în cărțile, în miturile, în cultura și în atitudinea noastră. Pretutindeni, cu excepția acestei biblioteci.

4.1. Formate accesibile

Bibliotecile accesibile își adaptează conținuturile și orientările colecțiilor la necesitățile comunității, foarte diversă și complexă prin componența sa. În funcție de cerințele de informare, de diversitatea și complexitatea lor, crește și multitudinea suporturilor care compun colecția. În comunitate există multe persoane cu handicap de tipar – cei care nu pot citi cu ușurință tiparul standard – persoanele cu deficiență de vedere, dizabilitate fizică sau dizabilitate de însușire.

„Formatele accesibile”, numite și „formate alternative”, sunt altele decât cele tipărite, prin care informația poate fi furnizată și accesată de persoanele cu handicap de tipar. Formatele accesibile sunt:

- Casete audio
- CD-ROM
- Servicii informaționale bazate pe telefon
- Tipar mărit
- Braille
- Formate electronice – discuri, email, baze de date, Internet.

Colecția unei biblioteci accesibile include, deci, cărți cu tipar obișnuit, cărți cu tipar mărit, video cu titre pentru cei surzi, CD-uri, reviste, ziare, cărți vorbitoare, cărți-casete, cărți & cărți vorbitoare, lecturi ușoare, cărți tactile, cărți Braille.

Cărți vorbitoare/sonore sau formatul audio

Cartea sonoră este o *carte sau alt text literar înregistrat pe disc sau pe bandă magnetică, pentru uzul deficienților vizuali, handicapărilor fizici sau persoanelor vârstnice*. Bertrand Callenge consemnează că acest format are o dublă utilizare: orbi, văzători în momentele în care ei nu pot citi (în mașină, în timpul călcatului rufelor). Pornind de la aceste două practici inițiale, se poate constata că publicul s-a diversificat: copiii captivați de o poveste a cărei ilustrare sonoră înlocuiește ilustrarea vizuală, persoanele în vârstă cu o vedere în declin, bolnavii din spitale, publicul cu un nivel scăzut de lectură se adaugă nevăzătorilor sau călătorilor.

Cărțile vorbitoare sunt formatul cel mai accesibil pentru informarea persoanelor cu handicap, pentru că pot fi ascultate oriunde – în bibliotecă, acasă, în transport, în pădure, la plajă.

Boxa 4. Primele cărți înregistrate

Primele cărți vorbitoare au apărut în anii '30 ai sec. XX, când Biblioteca Congresului SUA a început realizarea programului de satisfacere a cerințelor de informare a orbilor cu cărți vorbitoare înregistrate pe discuri. În aceeași perioadă (în 1935) cărțile sonore au fost lansate și în Anglia. Printre primele cărți înregistrate au fost Evanghelia, operele lui W. Shakespeare și B. Show. Peste doi ani cărți vorbitoare au apărut și în Noua Zeelandă. În anii '50 – '60 s-a început lansarea cărților vorbitoare pe discuri flexibile și pe bobine magnetice. Țările europene, SUA și Canada, Japonia, din 1970 produc cărțile vorbitoare pe casete compact. Formatul sonor a evoluat pas cu pas cu modernizarea studiourilor de înregistrare.

Editarea cărților vorbitoare se realizează de studiouri speciale sau de bibliotecile pentru orbi care, de regulă, au în structura lor studiouri de înregistrări, ca și cazul Republicii Moldova. Tirajul acestui format depinde de cerere, de numărul de persoane dezavantajate care le utilizează și variază de la 6-8 exemplare înregistrate la Biblioteca Republicană pentru orbi din Republica Moldova până la 3000 de exemplare în Suedia și Japonia.

Cartea vorbitoare este o reproducere, pe cât posibil, exactă a textului original. Pentru persoanele cu probleme de sănătate mintală, însă, se înregistrează ținând cont de abilitățile lor de a percepe și asimila textul ascultat. Unii utilizatori solicită coloana muzicală, participarea mai multor voci la înregistrare. Aceste cerințe se iau în considerație și se produc cărți vorbitoare pentru lecturi speciale.

La editarea/ înregistrarea cărții sonore se ține cont de niște criterii generale utilizate și ca criterii în procesul selecției pentru achiziții. La selectarea materialelor audio pentru colecția bibliotecii trebuie luate în considerație următoarele:

- (1) *Nivelul de adaptare, scurtare*: Ambele variante – adaptate sau integrale – trebuie achiziționate. Trebuie să știm că un roman tipic modern de aproximativ 300 de pagini va avea în format audio între 8 și 10 ore de timp sonor sau 6-8 casete, dacă îl înregistrăm integral. Studiourile de înregistrare optează pentru forma scurtată în interes de preț, volum, astfel încât acest roman de 300 de pagini este scurtat de la 10 ore la aproximativ 3 ore. Această modalitate de editare nu este aprobată întotdeauna de persoanele cu handicap, care văd aici o limitare a accesului la conținuturi și la informația integrală accesibilă celorlalți membri ai comunității.
- (2) *Prezența anunțurilor, ghidării audio*: Cititorii audio vor să știe titlul lucrării pe care o citesc, câte pagini are, în câte casete este înregistrată, numele celui care citește textul, să se anunțe titlul capitolului, pagina. Utilizatorii formatului audio preferă anunțuri de felul: „Începem romanul *Legea conservării scaunului* de Adrian Dinu Rachieru, apărut în 2005 la editura *Augusta, Timișoara*” sau „Începem caseta a doua cu capitolul trei ... din romanul *Legea conservării scaunului* de Adrian Dinu Rachieru”.
- (3) *Ambalarea*: Este foarte important ca ambalarea casetelor să asigure durabilitatea, circulația de rutină – la cititori, la filiale, din secție în secție, să ofere posibilitatea de deschidere și închidere fără efort. Casetele trebuie să fie aranjate logic în boxă (să ne amintim că le vor utiliza persoanele cu deficiențe de vedere sau cu handicap de însușire, deficit de atenție și concentrare), să fie ușor de scos și ușor de pus la loc.
- (4) *Etichete, inscripționări*: Accesibilitatea cea mai bună este asigurată dacă casetele și ambalajul sunt etichetate cu tipar ușor de citit ca tipar mărit ori etichete în Braille. Informația de pe etichetă trebuie clar să identifice autorul, titlul, numărul casetei. Este preferabil să se asigure etichete Braille pe ambalaj și pe casete alături de tiparul mărit.
- (5) *Disponibilitatea și înlocuirea/reînnoirea*: Casetele pot fi uzate, deteriorate în timpul circulației. Este foarte important să ne asigurăm că putem reface, reînnoi sau rescrie în întregime caseta; la necesitate că putem înscrie o altă lucrare pe ea.
- (6) *Calitatea narațiunii*: Lectura sau narațiunea lucrării trebuie să fie plăcută pentru ascultare, vorbirea să fie domoală sau activă în funcție de conținutul lucrării – ficțiune sau carte de istorie, roman de dragoste sau o poveste pentru copii.
- (7) *Calitatea sunetului*: Înscrierea trebuie să fie clară, fără zgomote adiționale. De exemplu, la Biblioteca Republicană pentru orbi (RM), după înregistrare, se controlează calitatea înscrierii ascultând fiecare casetă (de redactori ai calității), se curăță de sunete străine.

Cărțile vorbitoare se utilizează în activitatea cu copiii – când învață a citi, la orele de povești pentru alolingvi, când învață o limbă utilizându-le paralel cu cele tipărite. Cărțile vorbitoare pentru practica lecturii sunt recomandate la toate ni-

velele de educație primară, profesorii le utilizează pentru elevii cu probleme de lectură, părinții cu copii cu handicap, acasă. Acest format se utilizează și pentru cei cu deficiențe de auz, în activitatea recuperatorie, cu imigranții care nu cunosc limba oficială, cu analfabeții.

Virtual, toate persoanele cu handicap pot utiliza formatul audio. Persoanele a căror vedere este insuficientă pentru a citi tipar standard sau mărit, persoanele care nu au abilități de lectură Braille și toți cei care nu au acces la computere pot de asemenea utiliza acest format, adică toți cei care se pot descurca în mediul audio.

Boxa 4.1. Cărți vorbitoare norvegiene

În Norvegia cărțile vorbitoare sunt promovate foarte insistent. În anii 1990-93 a fost lansat proiectul "Cărți vorbitoare norvegiene", cu scopul de a populariza acest format, considerându-l un supliment al cărții tipărite și o alternativă pentru toți cei care preferă să citească o carte, ascultând-o. Motto-ul proiectului a fost "Ascultă o carte!". Sloganul anului 2000 a fost "Ascultă o carte în timp ce faci altceva", astfel organizatorii accentuând utilitatea polivalentă a cărții sonore. Norvegienii consideră că formatul sonor „este pentru oricine”. Acest format oferă posibilitatea de a alege: să asculți sau să citești.

Accesul la materialele tipărite nu prezintă, de obicei, nici o dificultate pentru persoanele cu handicap auditiv. Oricum, două aspecte trebuie luate în considerație:

- Mulți utilizatori înaintați în vârstă, care au dizabilități auditive, pot avea și probleme de vedere
- Persoanele hipoacuzice pot să nu înțeleagă ușor materialele tipărite din cauza că acestea sunt prea detaliate, sofisticate, conțin termeni necunoscuți, iar româna nu este limba lor maternă.

Materialele înregistrate pe casete audio pot fi accesibile multor persoane cu dizabilități auditive, dar trebuie să asigurăm o înregistrare clară, dicție excelentă, la o viteză mai mică decât de obicei. Se recomandă utilizarea propozițiilor scurte, cu pauze între ele, fără muzică sau alte sunete.

Avantajul principal al formatului audio este universalitatea utilizării. Dezavantajul principal este dificultatea de localizare pe casetă. Generația următoare a materialelor audio este CD, care a îmbunătățit semnificativ posibilitatea de a accesa orice pagină, capitol, paragraf din textul înregistrat.

Boxa 4.2. Cărți audio digitale

Serviciul Național de Bibliotecă pentru Orbi și Handicap Fizic al Bibliotecii Congresului (SUA) a lansat, în 2003, un Proiect „Cărți Audio Digitale”. Proiectul constă în crearea unui aparat digital de înregistrare, stocare, ascultare. Echipamentul prevede înzestrări tactile, cu tipar mărit și diferențiere coloristică pentru a fi ușor utilizabil la orice nivel de deficiență de vedere. Biblioteca preconizează achiziționarea a 60.000 de astfel de echipamente, pentru a fi difuzate rețelelor regionale și locale de biblioteci. Puteți consulta Planul Strategic de implementare a acestui sistem digital la: www.loc.org/nls/businessplan2003.html.

Anual, Biblioteca Congresului difuzează peste 23 milioane de cărți audio și Braille. Cititorii cărților audio au împrumutat, în 2004, în medie câte 31 de cărți și reviste.

Lecturi facile

Un format utilizat de bibliotecile occidentale îl reprezintă „Lecturile ușoare” sau „Lecturile facile”, format încurajat și promovat de *Manifestul UNESCO* pentru bibliotecile publice, *Regulile Standard (ONU)*, *Carta cititorului*, materialele (linii directoare, ghiduri) *IFLA*.

Se deosebesc două tipuri de „Lecturi ușoare”: 1) Cărți cu adaptarea lingvistică a textului și 2) Cărți cu adaptare lingvistică și de conținut.

Utilizarea formatului *Lecturi ușoare* are succes în activitatea cu persoanele cu handicap intelectual ca: dificultăți de lectură, dificultăți de atenție, de concentrare, de însușire, persoanele cu autism, dislexie, persoanele cu afazie, dar și altor categorii ca: surzi de la naștere, persoane înaintate în vârstă, persoanele care nu cunosc limba oficială a țării, imigranții, analfabeții.

În varianta „Lecturi ușoare” se tipărește beletristică, noutăți, informații utile, reviste. Aceste materiale au trei nivele de complexitate pentru a răspunde diferențiat la nevoile de lectură ale grupului-țintă, foarte divers, și apar în formă tipărită, sonoră și electronică. Pentru formatul tipar se recomandă margini mari, textul împărțit în blocuri, propoziția scurtă, de mărimea unui rând, și multe ilustrații. Lecturile ușoare pot fi texte adaptate sau scrise special. Fiecare carte din colecție are un semn, logotip, care o identifică dintre alte tipuri de publicații. *IFLA* recomandă tipărirea acestor materiale cu caractere Arial, Verdana, Tunga, Tahoma cu garnitura 16-18. Materialele „Lecturi ușoare” în țările europene, SUA se editează cu un tiraj de 4-5 mii de exemplare, revistele ajung până la 20 mii de exemplare.

În literatura de specialitate întâlnim lucrări cu referire la norme, reguli, dar și la aspectul moral, la relația bibliotecar – utilizator al acestui format, la rolul social al materialelor facile, oricum, autorii demonstrează contribuția pozitivă a utilizării lor în procesul integrării persoanelor dezavantajate în comunitate. *IFLA* consideră acest format „nu numai ca o parte foarte importantă a activității de promovare a lecturii, dar chiar ca element activ în lupta împotriva analfabetismului”¹.

În RM nu se editează cărți în formatul „Lecturi facile”.

Cărți cu tipar mărit

Cărțile cu tipar mărit sunt unicul format accesibil pentru lectura celor cu vederea slabă, persoanelor înaintate în vârstă. Categoriile nominalizate au nevoie de un tipar optim pentru a nu obosi ochiul și pentru a păstra rămășița de vedere pe care o au.

La editarea acestor cărți se ia în considerație culoarea, nuanța, intensitatea culorii, factura hârtiei, înălțimea paginii, execuția tipografică, lungimea rândului, mărimea caracterelor, grosimea lor, contrastul dintre litere și hârtie. Toate aceste cerințe au o mare importanță pentru a asigura o vizualizare optimă, ca volumul informației cuprinse să nu ceară un efort sporit al receptorului optic din partea lectorului.

Formatul tipar mărit este util și persoanelor cu handicap intelectual, care au dificultăți de urmărire a rândurilor prea mărunte.

Cărțile cu tipar mărit sunt cărți cu tipar plat, obișnuit, tipărite cu caractere de minim 16-18 puncte. Bineînțeles, este un format relativ ușor de editat, nu cere alte

standarde, nici echipamente speciale, este ușor de utilizat. Sunt însă mai voluminoase, iar editorii nu prea acceptă, din motive economice, să tipărească asemenea cărți.

Materialele cu tipar mărit pot fi executate prin utilizarea unui copiator performant, astfel putem mări de două-trei ori orice lucrare existentă în colecția bibliotecii și solicitată de persoanele cu handicap de vedere.

Unii specialiști susțin că mileniul III va uita acest format grație tehnologiilor informaționale. Posibilitățile pe care le oferă Internetul, consideră ei, sunt ieftine, rapide. În susținerea ipotezei lor acești specialiști aduc exemple de resurse Internet care pot fi mărite nelimitat în funcție de necesitățile vizuale.

În RM nu se editează carte în formatul „tipar mărit”, cu excepția puținelor titluri destinate preșcolărilor.

Cărți Braille

Braille este un sistem de scriere și citire elaborat special pentru orbi. Pentru nevăzători, ca și pentru omul cu vedere, citirea și scrierea reprezintă mijloacele fundamentale ale însușirii cunoștințelor, bunurilor culturale.

Alfabetul Braille reprezintă o construcție punctiformă (în relief) a semnelor, adaptat posibilităților de reflectare prin interacțiunea dintre tact și mișcare. Mâna are rol de tatonare tactilă și motorie, adică pipăire activă a obiectelor. Capacitatea pielii, însă, de a descompune două puncte este de numai 1/3000 din cea a ochiului.

Pentru ilustrarea celor afirmate încercați un exercițiu:

Plasați un obiect pe mână (pe piele). Aproape nu-l sesizăm. Pipăiți-l. Dacă îl pipăim – îl explorăm tactil – putem acumula un volum mare de informații despre obiectul pe care-l ținem în mână. Specialiștii afirmă că sensibilitatea este mai mare la mâna dreaptă.

Mâna are o diviziune foarte funcțională care revine fiecărui deget!

Degetul mare fixează obiectul și este punctul de plecare în explorarea tactilă, care se transmite apoi celorlalte degete.

Degetul arătător și cel mijlociu parcurg obiectul întâi global și apoi analitic.

Degetul arătător este cel mai activ în cuprinderea spațiului palpat și în recepție.

Degetul mare – arătătorul – și mijlociul formează un fel de compas, care asigură recepția spațială a obiectului, parcurgând punct cu punct conturul, detaliile, colțurile și punctele critice ale formei obiectului.

Francezul Louis Braille (1809 -1852) a intuit genial eficiența maximă a posibilităților tactil-motorii ale degetelor mâinii, atunci când a elaborat alfabetul punctiform. Alfabetul Braille reprezintă un grup fundamental de șase puncte, eșalonate pe două coloane verticale a câte trei puncte pe fiecare coloană.

În componența acestor șase puncte deosebim puncte groase – care reprezintă semnele, literele; și puncte subțiri, care orientează asupra pozițiilor punctelor groase în topografia grupei, în scopul unei mai bune diferențieri a semnelor.

Louis Braille a plasat semnele în patru rânduri, în diferite poziții. Primul rând include literele (semnele pentru litere): *a, b, c, d, e, f, g, h, i, j*. Al doilea rând a inclus literele: *k, l, m, n, o, p, q, r, s, t*. Acest rând s-a constituit prin adăugarea unui punct

în sens vertical la semnele din rândul întâi. Exemplu: litera **a** – prin adăugarea pe verticală a unui punct – se transformă în **k** și așa mai departe.

Rândul trei s-a constituit prin adăugarea unui punct, însă nu pe verticală, dar pe orizontală la semnele din rândul doi. Exemplu: la **k** adăugăm pe orizontală un punct și obținem **u**.

Rândul patru se constituie prin scăderea unui punct tot pe orizontală de la rândul trei. Exemplu: la **u** scădem pe orizontală un punct și obținem **ă**.

Rândul patru este pentru literele care nu sunt în alfabetul latin – adică **î, â, ț, ă**. Rândul patru diferă de la o țară la alta, de la o limbă la alta. Rândul cinci include semnele de punctuație **, . - ! ? :**

Alfabetul Braille este același pentru orice limbă, un scris universal, deci, pentru orbii din toată lumea. Diferența este în dimensiunea punctelor, spațiilor dintre puncte în grup. În România – 6 mm, (Braille original – țările anglo-saxone – 4 mm), Rusia $7 \frac{1}{2}$ – 8 mm. UNESCO a cerut unificarea scrierii Braille – 4 mm, pentru că această mărime este ideală pentru diferențierea tactil-motorie a degetelor.

Calitatea citirii, adică recunoașterii semnelor depinde de calitatea hârtiei pe care se tipărește Braille. Acum se optează pentru un material de vinil care corespunde ideal cerințelor de calitate și durabilitate:

- Ultrasubțire – economie de spațiu, greutate,
- Aspect estetic,
- Rezistentă la factori de mediu.

Numărul cititorilor Braille nu este atât de mare, doar 10% din persoanele cu handicap de vedere, de aceea producerea cărților în alfabetul Braille este specializată și executată de bibliotecile pentru orbi, în dependență de solicitările lor.

Biblioteca Republicană pentru orbi deține un calculator cu soft special PRO-Braille care convertește textul obișnuit în text Braille.

Braille există de peste 170 de ani. Pentru orbi, acesta este mijlocul indispensabil, permanent, de acumulare a cunoștințelor, de acces la informație. Sistemul Braille este astăzi numeric, disponibil pe rețeaua Internet, poate fi înregistrat pe CD. E cert faptul că sunt suporturi foarte promițătoare, dar ele rămân astăzi, în Republica Moldova, rezervate unei populații restrânse cu titlu individual restrâns (având în vedere că nu se produc cărți în Braille).

Cărți tactile

Alt format, tot mai mult prezent în colecțiile bibliotecilor din Occident, este *cartea tactilă*, ilustrată color, cu tablouri tactile, destinată copiilor orbi sau cu deficiențe vizuale. Cartea poate conține și text complementar în Braille, text tipărit normal sau cu tipar mărit, o casetă cu efecte sonore cu textul vorbit ori cântat.

Autorii inventează povești sau adaptează povești cunoscute, poeme, povestiri scurte după interesele și necesitățile copilului. Pânza, lemnul, piatra, lutul, pielea, semințele sunt folosite creativ pentru reprezentarea diferitor lucruri. Unele materiale, când sunt atinse, foșnesc, sună. Dacă este vorba în povestire despre o înghețată, se folosește material care la pipăit trezește senzația de rece; pentru a reda soarele se folosește material care la pipăit provoacă senzația de cald. Înăuntrul

buzunarelor și al pungilor atașate copilul poate găsi diferite obiecte, astfel experimentând bucuria descoperirii.

Desenele tactile ajută orbii sau pe cei cu dificultăți vizuale de a interpreta și de a concepe lumea înconjurătoare. Chiar și obiectele care, din cauza volumului mare sau mic, nu pot fi studiate în natură, devin cunoscute cu ajutorul desenelor tactile. La fel și alte multe concepte sunt ușor de explicat, folosind desene și obiecte tactile. Culorile deschise și cele stridente stimulează folosirea vederii disponibile. Desenele tactile facilitează învățarea Braille, iar mai târziu, și citirea desenelor reliefate. Este mai ușor pentru un copil deprins cu desenele tactile să citească o carte cu tipar în relief. Cărțile tactile sunt recomandate în procesul educativ al copiilor cu deficiențe de vedere.

Cărțile cu desene tactile sunt esențiale pentru dezvoltarea imaginației copilului, a creativității și a limbajului. Cărțile tactile inspiră copiii și părinților satisfacția de a petrece timpul împreună citind și vorbind, folosind cartea ca sursă de discuție și explorare.

Pentru cei adulți se confecționează doar hărți tactile.

Fiecare carte este unică în felul ei, fiind confecționată manual, într-un singur exemplar și nu poate fi multiplicată.

Alfabetul de semne

Persoanele cu deficiențe auditive utilizează pentru lectură și scriere alfabetul obișnuit, dar pentru comunicare alfabetul de semne. Acum există și scrierea prin semne, elaborată relativ recent – în 1986.

Este un sistem de scriere care utilizează simboluri în loc de mișcarea mâinilor, expresiilor faciale ale limbajului prin semne. Este un alfabet, o listă de simboluri, prin care poți scrie orice limbaj din lume prin semne.

Alfabetul de semne este la fel ca alfabetul latin, Braille. Adică este un alfabet internațional, dar limbile care-l utilizează îl adaptează. Îl pot utiliza și persoanele cu deficiențe auditive de la noi, cu condiția adaptării unor simboluri pentru **Î**, **Ț**, **Ș**, **Ă** etc.

Alfabetul prin semne oferă posibilitatea de a tipări cărți, reviste, ziare. Acest limbaj a fost adoptat de 17 țări și utilizat pentru a scrie zece limbi prin semne. Este un alfabet foarte ușor. Există program special de calculator pentru acest limbaj. Autorul și designerul acestui soft este Richard Gleaves, locuitor al orașului San Diego, SUA, artist plastic, designer de software, magistrul în Tehnologie Educațională a Universității San Diego. El a creat împreună cu Valerie Sutton mai multe versiuni de la SignWriter 1.0 până la 4.4. Ultima versiune dă posibilitatea de a crea scrierea prin semne sau simboluri în formatul PDF utilizând Adobe Acrobat. Scrierea prin semne PDF poate fi deschisă, citită și printată pe platforma Machintosh, Windows, Unix, astfel mărindu-și considerabil audiența.

Utilizatorii acestui alfabet și-au creat web site-uri, e-mail-uri. (Vezi mai detaliat despre acest alfabet-limbaj la www.signwriter.org)

4.2. Politici de achiziție

Constituirea unei colecții în formate alternative este determinată de factori specifici ca:

- numărul de cărți în alte formate decât cel tipărit, prezente în colecția bibliotecii;
- diversitatea grupurilor de utilizatori dezavantajați;
- gradul de utilizare a serviciilor bibliotecare de către persoanele dezavantajate;
- diversitatea multiculturală și lingvistică a utilizatorilor;
- vârsta populației și a utilizatorilor reali;
- necesitățile informaționale ale persoanelor cu dizabilități și celor în vârstă;
- asigurarea accesului la informație on-line;
- bugetul general și % alocat pentru formate alternative.

Politica de selecție a materialelor în format alternativ este parte componentă a politicii generale de achiziție a bibliotecii și respectă principiile acesteia. Dar sunt și unele aspecte specifice:

- Obținerea, organizarea și punerea la dispoziția persoanelor dezavantajate a materialelor ce reprezintă gândurile, imaginația, expresiile și opiniile omenirii;
- Achiziționarea se efectuează în baza unor principii, și nu a unor opinii personale, în baza unui motiv, și nu a unei prejudecăți, în baza unei judecăți, și nu a cenzurii, în baza unor necesități, și nu în baza unor stereotipuri;
- Achiziționarea materialelor se produce doar dacă acestea se vor afla în raza de interes a utilizatorilor dezavantajați actuali și potențiali, dacă vor fi calitative, dacă se vor afla în atenția pozitivă a specialiștilor în dezvoltare comunitară, psihologilor, pedagogilor, criticilor etc.
- Selectarea materialelor trebuie să corespundă celor mai răspândite gusturi și nevoi de lectură din societate, să anticipeze și să cuprindă pe cât posibil diversitatea necesităților persoanelor dezavantajate.

Politica de selecție a materialelor pentru persoanele dezavantajate se bazează pe criterii pertinente și flexibile în selectarea unui material în alt format pentru a fi inclus în colecția bibliotecii:

- meritul artistic, literar, istoric și/sau științific;
- disponibilitatea pe rafturile bibliotecii;
- prețul corelat cu bugetul total;
- autoritatea și competența autorului;
- disponibilitatea materialului;
- tendințele noi în literatură, tehnologie și suporturi;
- claritatea și acuratețea prezentării informației;
- prezentarea pozitivă a persoanelor dezavantajate;
- cererea prognozată;
- criticile favorabile;
- formatul și durabilitatea materialului;
- necesitatea practică;
- corelarea cu materialele existente în colecție în alte formate;
- importanța relativă vizavi de alte formate ce descriu același subiect.

Criteriile de mai sus sunt criterii generale. Dar fiecare grup dezavantajat are și criterii specifice. De exemplu, criteriile pentru achiziția materialelor pentru deținuți. Politica managementului colecției pentru deținuți trebuie să stipuleze clar că nu se aplică cenzura la selecția materialelor, cu excepția titlului care poate cauza insecuritatea închisorii. Politica de selecție a materialelor pentru deținuți se bazează pe:

- compoziția etnică, culturală, vârstă, nivel de lectură, nivelul instruirii, limba vorbită de deținuți
- necesarul de materiale utile în vederea pregătirii deținuților pentru reintegrarea în comunitate, incluzând informații comunitare, grupuri de sprijin, oportunități de încadrare în muncă, educare, opțiuni de instruire
- necesitățile de referințe și alte materiale care sprijină programe oferite de instituție (problema drogurilor, alcoolismului, managementului fricii, muzicii, tutelei)
- preocupări de înlocuire a titlurilor uzate
- proceduri de eliminare a materialelor inutile, depășite.

Criteriile de selecție includ dar nu se limitează la:

- corespunderea subiectelor și stilului cu audiența
- însemnătatea artistică, socială, științifică, culturală
- corespunderea formatelor utilizate de bibliotecă
- acuratețea faptică
- relevanța cu subiectele existente în colecțiile bibliotecii
- costuri.

Progresul tehnic, în evoluție intensivă, determină majorarea achizițiilor de materiale audio-vizuale, în special a CD-urilor. *Politica de selecție* prin esența sa trebuie să fie incluzivă, să țină cont de necesitățile persoanelor cu diferite dizabilități, dar trebuie să se bazeze și pe alte aspecte:

- De unde și cum se pot obține materialele – prin cumpărare, abonare sau schimb?
- Care sunt nivelele de complexitate ale serviciilor furnizate sau preconizate?
- Unde vor fi plasate materialele în formate alternative?
- Cine poate împrumuta materialele în alte formate, spre exemplu, poate oricine împrumuta cărți cu tipar mărit?

Politica de selecție trebuie să punteze factorii care permit resurselor informaționale să fie mai accesibile persoanelor cu diferite dizabilități. La selecție se va ține cont de alte aspecte specifice, ca:

1. tipar negru pe alb, galben sau crem, care face contrastul foarte bun;
2. materiale tipărite cu caractere 14, dar 18 puncte este mult mai bine;
3. textul bold sau semibold, care face contrastul cel mai bun;
4. să se evite ornamentele;
5. să se opteze pentru suprafață mată a hârtiei;
6. să se evite textul pe ilustrații.

Principii incluzive de selectare a materialelor

Conținutul colecțiilor, precum și conținutul catalogului demonstrează clar atitudinea bibliotecii și grija bibliotecarilor față de interesele utilizatorilor și cine sunt acești uti-

lizatori. Dezvoltarea și organizarea colecției se bazează pe cunoașterea și înțelegerea diversității comunității pe care o servește biblioteca. Fără aceasta, colecția nu va oferi informații utile tuturor membrilor comunității, sau informația poate fi într-o formă pe care ei nu o pot utiliza. Colecția, conținutul ei pot întări prejudecățile sociale față de persoanele cu handicap prin titlurile subiectelor de catalog, prin materialele, formatele pe care le conține și prin alte sisteme de căutare.

Selectarea materialelor, organizarea și folosirea lor, pentru a prezenta comunității programe, servicii, influențează destul de mult atitudinea oamenilor față de bibliotecă. Un management incluziv al colecției respectă la selectarea materialelor următoarele principii:

- *Colecția bibliotecii trebuie să reprezinte persoanele cu handicap clar și fără stereotip*

Istoriceste, marea parte a personalului și utilizatorilor bibliotecii a fost izolată de contactul cu aceste persoane și majoritatea resurselor informaționale ale societății (cărți, reviste, televiziune) au omis, mult timp, referințele la ei. Dacă, însă, aceste persoane au fost totuși incluse, imaginea a rămas stereotipizată.

Evitați materialele în care se folosesc clișee sau fraze de slang precum „limitat la scaunul cu roțile”, „prost adaptat (inapt)”, „întârziat în dezvoltare”, „schilod”, „nebun”, „calic”, „șchiop”. Cuvintele și frazele adecvate într-un context cultural, pot fi foarte neplăcute, ofensatoare în alt timp și context. *Toate* materialele din colecția unei biblioteci, de la cele pentru copii până la cele pentru adulți, literatură artistică și documentară, tipărită și pe alt suport, trebuie să fie accesibilă și pentru persoanele cu handicap.

- *Informația de referință despre handicapuri, servicii și drepturile persoanelor dezavantajate trebuie să fie actuală*

Legile se schimbă, agențiile își schimbă sediul, bolile incurabile devin tratabile, sunt promovate noi alternative pentru tratament, educație, reabilitare și integrare. Societatea Informației nu a lăsat persoanele cu handicap de o parte. Acești oameni și familiile lor trebuie să fie în stare să găsească informații în domeniile care direct le influențează viețile. Biblioteca, pentru a putea servi acești oameni, trebuie să cunoască sursele actuale de informație de interes pentru ei și tipul informației de care ei au nevoie.

- *Informația despre handicapuri trebuie să fie exactă, adecvată, corectă, fără prejudecăți sau stereotipuri*

Una din cele mai bune surse de informație despre persoanele dezavantajate este Consiliul Național al persoanelor cu handicap, susținătorii drepturilor persoanelor dezavantajate – ONG-urile. Persoanele cu handicap, precum și familiile și susținătorii lor sunt menționați ca parte a comunității care beneficiază de servicii. Selectarea materialelor pentru și despre persoanele cu handicap trebuie să fie bazată pe aceleași principii ca și selectarea altor materiale. Faptul că o persoană cu handicap este prezentă într-un film sau o carte *nu înseamnă* că biblioteca trebuie neapărat să le cumpere. Evitați materialele care se axează pe handicap și ignoră persoana însăși. Nu are importanță cine le publică sau le recomandă, evitați materialele care prezintă persoanele dezavantajate ca dependente, demne de milă.

Catalogarea și clasificarea materialelor

Catalogarea și clasificarea materialelor sunt procese de creare a accesului într-o bibliotecă. Catalogul bibliotecii este instrumentul de acces cu care operează biblioteca în disponibilizarea resurselor. Catalogul nu doar dezvăluie ce are o bibliotecă (și ce nu are), el de asemenea reprezintă viziunea bibliotecii și prin ea și a bibliotecarilor asupra oamenilor prin felul în care prezintă conținuturile, titlurile, trimiterile. Personalul bibliotecii de la catalogare are responsabilitatea să revadă periodic titlurile de subiecte, create poate *de altcineva*, pentru acuratețe, relevanță, pentru limbaj care nu trebuie să fie ofensator, insultător.

Catalogul pe subiecte, în oricare formă, tradițional sau electronic, furnizează foarte multe informații: de la modul în care utilizatorii sunt călăuziți la informație până la frustrarea de care sunt stăpâniți în procesul de căutare. În special în instituțiile educaționale (școli, universități, colegii etc.) catalogul pe subiecte contribuie la (sau distrage de la, în cazul în care nu este eficient, corect, detaliat) procesul educațional, de aceea bibliotecile trebuie să folosească termenii și noțiunile utilizate în curriculum. Nu uităm că fiecare bibliotecă este o instituție educațională.

Principiile de bază în crearea vedetelor de subiecte corecte, orientate spre persoanele cu handicap, pot fi expuse în câteva cuvinte: (1) utilizarea responsabilă, obiectivă, senzitivă a limbajului, (2) evitarea unei gândiri din perspectiva unui om sănătos, puternic, deștept, vorbitor de limbă română, (3) consultarea literaturii de referință pentru a găsi terminologia corespunzătoare.

Catalogul bibliotecii este folosit nu numai de bibliotecari, dar și de utilizatori, inclusiv cei dezavantajați. Titlurile de subiecte trebuie să fie corecte. Pentru aceasta se respectă următoarele principii:

- Corectitudinea terminologică:

Stabilirea numelor autentice ale grupurilor etnice, naționale, religioase, sociale, sexuale, dizabilitate. Cea mai corectă decizie este să fie folosită cea preferată de grupul respectiv.

- Consultarea persoanelor dezavantajate:

Dacă în rândurile personalului sunt persoane dezavantajate, sunt consultate și rugate să asiste la selectarea titlurilor. În caz contrar, sunt consultați utilizatorii dezavantajați. Utilizatorii citesc toate vedetele de subiecte, subdiviziunile și trimiterile. Pentru a nu intra în conflict, a nu da dovadă de inconștiență și necunoștință, evitați cuvintele care denotă inferioritatea sau stranietatea, folosiți cuvinte neutre.

- Obiectivitate:

Limbajul și structura titlurilor pentru grupuri majoritare și minoritare trebuie să fie exact aceleași.

- Respectarea vocabularului curent.
- Actualitate:

Nu se admite aplicarea termenilor depășiți. Grupurile și națiunile își schimbă numele, handicapul se diversifică, apar noi cauze, noi metode de tratament. Biblioteca trebuie să aibă permanent grijă de reînnoirea terminologiei folosite în domeniile reabilitării, educației speciale și în publicațiile organizațiilor persoanelor cu handicap.

- Asigurarea specificului titlurilor:

Referințele și trimiterile trebuie modificate pentru a indica utilizatorilor titluri noi specifice. Domeniile foarte mari trebuie să conțină notițe care îi ajută pe utilizatori să găsească titluri mai specifice, spre exemplu: *Persoane dezavantajate*.

Notă: Termen preferat de bibliotecă pentru descrierea persoanelor dezavantajate: Informații mai puteți găsi la:

- persoane cu handicap,
- persoane cu dizabilitate,
- persoane cu probleme de sănătate mintală,
- persoane cu infirmități,
- persoane cu deficiențe,
- persoane în dificultate,
- persoane cu nevoi speciale.

Colecția bibliotecii și felul în care se oferă acces intelectual la resurse sunt la fel de importante ca și aranjamentele care asigură accesul fizic la bibliotecă. Țineți minte: *Noi predăm permanent prin intermediul colecției și metodelor de căutare.*

4.3. Resurse

Fiecare bibliotecă ar trebui să aibă politici de selecție/achiziție și dezvoltare a colecției incluzând standarde pentru: (1) tipurile și nivelele de asigurare cu resurse adecvate vizavi de necesitățile persoanelor dezavantajate, (2) partajarea resurselor și aranjamente de împrumut interbibliotecar, (3) prezervarea și menținerea resurselor (include echipamentul asistiv și materialele audio-vizuale), (4) asigurarea accesului independent la resurse.

În elaborarea acestor politici trebuie recunoscut că persoanele dezavantajate au aceleași necesități informaționale ca și publicul general. Totuși informația poate fi necesară și în alte formate.

Cele mai principale arii și nivelele de asigurare cu resurse adecvate vizavi de necesitățile persoanelor dezavantajate sunt:

- Referințe despre dezavantaj, handicap, deficiență, dizabilitate
- Materiale în *formate speciale*
- Resurse deja existente în colecții, care până acum nu au fost identificate ca utilizabile persoanelor cu handicap
- Partajarea resurselor
- Tehnologii asistive
- Resurse Internet.

Bineînțeles, e de preferat ca materialele și echipamentul să fie rapid accesibile și clar identificabile.

Referințe despre dezavantaj, handicap, deficiență, dizabilitate

În afară de necesitățile generale de informare a persoanelor cu handicap (care sunt la fel de diverse ca și ale celorlalți utilizatori) este absolut necesar de furnizat informații curente și de ultimă oră despre diferite forme de handicap. Când se face

selecția materialelor este important să luăm în considerare necesitățile indivizilor, familiilor, îngrijitorilor și specialiștilor.

Fiecare bibliotecă ar trebui să colecționeze, să constituie, să prezinte, să expună colecții de:

- Informații curente despre diferite forme de handicapuri, incluzând informații medicale, educaționale și din domeniul dreptului
- Informații în sprijinul unei vieți independente
- Informații/ publicații despre serviciile guvernamentale în sprijinul persoanelor dezavantajate
- Informații / directorii despre furnizorii de servicii locale, comunitare
- Informații/directorii despre grupurile de ajutor personal locale și naționale
- Informații despre echipament care poate fi utilizat ca ajutor persoanelor cu handicap

Unde este posibil, aceste informații ar trebui să fie furnizate într-un format convenabil persoanelor cu handicap.

Resurse pentru persoane hipoacuzice și surde

Se presupune că persoanele cu deficiență de auz nu au probleme sau dificultăți speciale în utilizarea serviciilor tradiționale și facilităților de bibliotecă. În timp ce în mod sigur pentru mulți hipoacuzici această declarație este adevărată, ea nu se aplică pentru toți cei cu handicap de auz. O colecție despre importanța auzului și surditate este esențială pentru persoane cu probleme de acest fel. O asemenea colecție trebuie să ia în considerație diversitatea oamenilor cu astfel de handicap.

Este de preferat ca informația referitoare la hipoacuzie și importanța auzului să fie o parte integrantă din colecția bibliotecilor și disponibilă pentru toți. Totuși, responsabilitatea bibliotecii prevede să asigure ca persoanele care ar beneficia cel mai mult de această colecție să fie informate despre existența acesteia.

Aceste colecții ar trebui să includă:

- Informații curente asupra acestui tip de handicap
 - Materiale care acoperă toate aspectele acestui handicap, inclusiv drepturile legale, cultura surzilor și patrimoniul, moștenirea culturală a acestora
 - Informații despre organizațiile acestora, instituțiile și persoanele care furnizează servicii pentru surzi și persoanele cu deficiență de auz
 - Cărți, pliante despre limbajul semnelor, dicționare de limbaj prin semne etc.
- Alte resurse de care ar putea beneficia persoanele cu handicap auditiv includ:
- Materiale de interes major cu vocabular restrâns
 - Materiale ilustrate
 - Filme/video cu titre sau fără.

Resursele pentru persoanele cu handicap de lectură

Necesitățile persoanelor cu handicap de lectură în general sunt aceleași, asemănătoare cu ale celor orbi. Cu toate acestea, prin definiție, persoanele cu handicap de lectură nu pot utiliza materiale tipărite convențional. Aceste persoane depind de tipar mărit, audio (lumea vorbită), dispozitive tactile (cum este Braille, de exemplu)

și /sau de instrumente mecanice sau optice sau o combinație a lor.

Una din dificultățile ce țin de furnizarea materialelor în format special pentru orbi și cei cu deficiență de vedere își are explicația în numărul populației nevăzătoare. Partajarea resurselor trebuie să fie un aspect fundamental în furnizarea serviciilor pentru orbi și slab văzători. Biblioteca Republicană pentru Orbi, ca bibliotecă creatoare de conținut în formate alternative, trebuie să participe la Catalogul Național Partajat al RM, astfel disponibilizând resursele în Braille, resursele în format audio. Orice bibliotecă din Sistemul Național de Biblioteci, deținătoare de resurse alternative, trebuie să faciliteze accesul la resurse oferite de alte biblioteci/agenții și trebuie să facă disponibile resursele sale altor biblioteci/agenții/instituții/indivizi.

Colecțiile pentru persoanele cu handicap de tipar trebuie să includă:

- Cărți cu tipar mărit pentru adulți, copii și tineret
- Cărți, reviste, ziare sonore
- Reviste, ziare cu tipar mărit
- Fișiere, texte electronice
- Braille și alte materiale tactile
- Video/audio descriptive.

Este recunoscut că nu în toate bibliotecile aceste resurse în formatele alternative sunt disponibile, altfel spus, nu este rezonabil ca toate bibliotecile să le colecteze.

Resurse pentru handicap de dezvoltare

Furnizarea resurselor pentru persoanele cu handicap intelectual (termenul este preferat de persoanele cu deficiență de dezvoltare) ține de o arie nouă a dezvoltării colecției în biblioteci. Dezvoltarea colecției (și serviciilor pentru acest grup de populație) reflectă schimbările care se petrec în mediul social, educațional al acestui grup.

Informația despre handicapul de dezvoltare este o arie esențială în dezvoltarea colecției. Fiecare bibliotecă trebuie să furnizeze o colecție de bază care acoperă acest subiect și este parte integrantă a colecției de bibliotecă.

Persoanele cu handicap de dezvoltare beneficiază de acces la :

- Materiale de interes general, dar cu vocabular redus
- Text și text înregistrat
- Materiale ilustrate
- Colecții de muzică
- Materiale audio.

Resurse pentru deținuți

Biblioteca, dacă prestează servicii, trebuie să dezvolte pentru deținuți o colecție „balansată”, care (1) să reprezinte un repertoriu vast de idei și puncte de vedere, (2) să conțină materiale și formate diverse capabile să satisfacă necesitățile informaționale ale deținuților, (3) să fie complementată prin împrumut interbibliotecar; (4) să fie sistematic înnoită, (5) să fie întreținută și dezvoltată pe baza aceluiași standarde profesionale, (6) să corespundă profilului demografic, cultural al contingentului închisorii.

Colecția pentru deținuți trebuie să includă următoarele tipuri de materiale (în limba nativă și altele dacă se cer):

- Referințe generale
- Ficțiune (romane, fantastică), crime, biografii
- Literatura care ar acoperi aria standard de subiecte CZU, cu precădere materialele ajutătoare, care formează abilități de viață, personale
- Materiale legale
- Poezii (lecturi populare)
- Nuvele comice
- Materiale de susținere a studiului de sine stătător
- Materiale de lectură facilă (pentru cei cu probleme de lectură și persoanele de alte etnii)
- Tipar mărit (pentru cei cu probleme de vedere, bătrâni)
- Autodidacți (pentru cei cu probleme vizuale de lectură)
- Informații comunitare (broșuri, directorii, anuare)
- Materiale de instruire (pentru îmbunătățirea lecturii)
- Puzzle, jocuri (pentru educație și divertisment)
- Reviste (de interes general, tematice, comunitare).

Resurse existente deja în colecții, dar neidentificate ca fiind necesare pentru persoanele cu handicap

Este important de menționat că materialele ce sunt folositoare pentru persoanele cu handicap există deja în biblioteci, deși valoarea lor poate fi nerecunoscută pentru diferite grupuri. Acestea includ:

- Materiale de interes, dar cu vocabular redus, incluzând publicații în care româna este a doua limbă (minoritățile naționale și emigranții)
- Colecții de muzică
- Cărți desenate
- Cărți cu tipar mărit (în special cărți pentru copii).

Partajarea resurselor

După cum s-a menționat anterior, partajarea resurselor ar trebui să fie percepută ca aspect fundamental în furnizarea serviciilor pentru persoanele cu dizabilități, în special pentru cele care necesită materiale în format special. Pentru o activitate de succes la partajarea resurselor este necesar ca (1) fiecare bibliotecă care deține materiale în formate accesibile să participe activ la împrumutul de materiale și ajutor tehnic interbibliotecar, (2) să dezvolte relații cu oameni și organizații care lucrează cu persoanele cu handicap pentru identificarea resurselor și a informației, (3) să utilizeze colecțiile specializate străine prin Internet.

Resurse Internet

Internetul este o sursă informațională foarte folositoare, în special pentru persoanele cu dezavantaje. Internetul permite persoanelor cu dizabilități să comunice între ele, fără dificultățile care apar atunci când discuți *face a face*. Aceasta este la

fel o modalitate de a găsi informații curente despre cercetări și alte probleme de interes. Multe biblioteci au acces la Internet și pot oferi facilități speciale pentru a avantaja și persoanele cu dizabilități din acest punct de vedere.

Audit

1. Deține biblioteca dvs. formate accesibile? Ce anume?
2. Are biblioteca o politică de achiziții? Sunt stipulate prevederi referitoare la achiziția formatelor accesibile?
3. Se deosebesc principiile de selecție a formatelor accesibile de principiile de selecție a celorlalte materiale?
4. Are biblioteca un buget stabilit pentru procurarea formatelor accesibile?
5. Cunoașteți resurse pe care le puteți folosi (existente în bibliotecă) pentru satisfacerea necesităților de informație a persoanelor dezavantajate?
6. Are biblioteca colecții de materiale care promovează diversitatea?
7. A inclus biblioteca dvs. subiectele *colecții accesibile, formate accesibile, resurse accesibile* în programele de instruire a bibliotecarilor?

ctivități practice

Activitatea 1. Utilizarea colecțiilor și serviciilor

Studiu de caz

Scop: testarea cunoștințelor de accesibilitate intelectuală, tehnologică, fizică.

Necesar: hârtie, creioane, pixuri, markere, flipchart.

Informația de bază:

Colecția de istorie a colectivității locale a bibliotecii XXX s-a îmbogățit considerabil în acest an, Anul colectivităților locale. Publicațiile suscită interes sporit, mai ales subiectul *genealogie*. Biblioteca însă nu e dotată cu echipament asistiv – lupe de mărire a textelor, printer Braille, materialele video nu sunt titrate, astfel colecția de istorie locală devine inaccesibilă pentru persoanele cu deficiențe de vedere, de auz, înaintate în vârstă și afectate de ambele deficiențe, dar interesate de subiectul exemplificat.

Discuții: ce acțiuni ar trebui să întreprindă biblioteca pentru a face accesibilă colecția locală de materiale?

Participanții se împart în două grupuri. Lucrează de sine stătător 20 de minute. Apoi sunt rugați să prezinte rezultatele – acțiuni, plan de acțiuni...

Formatorul inițiază discuții pe marginea lucrărilor, comentează, completează, le sugerează participanților să utilizeze rezultatele, pentru a încerca să evalueze accesibilitatea colecțiilor lor locale.

Activitatea 2. *Auditul catalogului sistematic*

Scop: testarea cunoașterii principiilor de catalogare corectă.

Necesar: permisiunea bibliotecii de a audita catalogul, foi de hârtie, pixuri, creioane, flipchart.

Participanții își amintesc principiile catalogării. Verifică respectarea lor, lucrând individual. După verificare, participanții se împart în două grupuri. Grupurile discută rezultatele aplicării fiecărui principiu. Scriu greșelile, exemplifică, elaborează un plan de acțiuni de redresare a situației.

Grupurile prezintă varianta finală a rezultatelor auditului și acțiunile recomandate de corectare a greșelilor.

Formatorul lansează discuții referitor la rezultatele prezentate. Cine este responsabil de greșelile identificate? Conducerea bibliotecii, clasificatorul? Nu-i vinovat nimeni? Biblioteca dvs. ar avea aceleași rezultate dacă ar iniția un audit al catalogului sistematic?

Formatorul sugerează să auditeze catalogul bibliotecii în care lucrează participanții ca temă pentru acasă. Să compare rezultatele obținute în cadrul activității de instruire și cele obținute la biblioteca lor.

Ar fi bine ca rezultatele auditului să fie oferite personalului bibliotecii în care au lucrat participanții la instruire.

Activitatea 3. *Vorbirea în dodii*²

Atelier de lectură

„Vorbirea în dodii este apanajul *nebulilor*³, artiștilor și copiilor.

Care este diferența dintre un discurs de-al lui Vasile Profetul (*un nebun* care vestește vremuri apocaliptice în piețele Clujului), un panseu brâncușian și o copilărească *comptine*?

În aparență nu există nici o diferență: toate cele trei tipuri de discurs par, cel puțin la prima vedere, la fel de stranii, la fel de gratuite, la fel de lipsite de «obiect». Judecate în profunzime, lucrurile stau puțin altfel: dacă primul discurs este un reflex al unei teribile angoase, materializată în frânturi de imagini lipsite de continuitate, nu și de o anume coerență, ale spaimei și fricii – înspăimântătoare, atavice, celelalte sunt reflexul unui joc – superior artistic, în cazul lui Brâncuși, pur lingvistic, în cazul sus-pomenitei *comptine*. Și, desigur, continuând în acest mod, diferențele se multiplică: primul și ultimul discurs sunt repetitive, celălalt – ipostazierea unei fulgurații năucitoare – este unic; primul și ultimul produc un soi de paralizie a spiritului, celălalt trezește spiritul din letargie etc.

Dincolo, sau mai degrabă dincoace de aceste asemănări și diferențe, un lucru este cert: vorbirea în dodii transcende canoanele și cutumele limbajului comun, efectele sale fiind cu totul speciale: contrariedade, stupoare, haz, iluminare etc. Ea poate fi realizată prin nenumărate mijloace, între care:

1. Combinații de proverbe, zicători, aforisme după modelul: Cine sapă groapa altuia, departe ajunge;
2. Răsturnarea sensului unor proverbe, zicători, aforisme intervenind abia perceptibil în turnura frazei, după modelul: «A număra norocul printre lucrurile sigure, virtutea printre cele nesigure» (Tacitus; am făcut doar rocada între sigure și nesigure);
3. Transcrierea viselor; copiii trebuie obișnuiți cu ținerea unui jurnal, a unui «caiet de vise», în special;
4. Vorbirea ca-n somn prin reducerea la maximum a cenzurii raționale: dicteu semiautomat ca în următorul exemplu: *Șarpele cu pene a intrat în una, două, trei dughene pe dedesubt, pe unde apar sobolii care ne lustruiesc ghetetele până lucesc de se pot uita în ele ca-n oglindă fetele cârciumarului: „Noroc!”*;
5. Invenția de refrene absurde la cântece și cântecele arhicunoscute, după modelul: „Nu mai fi rea, Sanda, / Că te papă ursul Panda!”;
6. Crearea de enunțuri stranii prin repetarea obsedantă a unei litere sau a unui grup de litere; de pildă, litera l, reluată obsedant într-un enunț ca acesta: *Ploile din ultimele zile plauri pe plai prăvălit-au din înaltul plin de relicvele unor seculi antediluvieni - creează senzația unui diluviu iminent*;
7. Prin mimarea unui dialog al surzilor în care răspunsurile să aibă o legătură prea fragilă cu întrebările, sau să nu aibă deloc a face cu ele.
8. ...”

Participantii citesc textul.

Formatorul declanșează discuții despre limbajul folosit de autor în text. Este ofensator sau nu?

Cum credeți, bibliotecarul responsabil de achiziții răsfoiește textul înainte de a cumpăra o carte, se bazează pe conținut, sau pe titlu, autor?

Dvs. ați cumpăra o carte cu limbaj ofensator pentru persoanele dezavantajate? Considerați cuvântul „nebun” ofensator?

Note

¹ IFLA. Ghid Lecturi facile / www.ifla.org/publications

² Petean, Ana și Mircea. Ocolul lumii în 50 de jocuri creative, Cluj Napoca. – Ed. Limes. – 2005. –P. 160-161.

³ Sublinierea noastră.

Bibliografie

1. Bergman, L. Projects of Talking Books// Scandinavian Public Library Quarterly. - 1995. - nr. 2. - P. 28-31.
2. Boop, R.E. Periodicals for Disabled: Ther Importance as Information Sources// Serials Librarian. – 1980.- nr. 5/2. - P. 61-70.
3. Bruhn, S. The provizion of Library Services for people with dizabilities: an incentive to change// The Australian Library Journal.- 1989. - May. - P. 133-140.
4. Bruhn, S. When Access is Challenge: Audio Books and Copyright// Link-up. - 1989. - nr. 69. - P. 1-7.
5. Knudsen, G., Knudsen, E. Electronic Books for the Visually Impaired: The Norwegian Project/ IFLA: 61 General Conference (20-26 August, 1995, Istanbul, Turkey). – Booklet 3. - P. 32-41.

6. Thulin, K. Moddigh, B. How do we reach our adult ER-user. - IFLA Paper. - 1988.
7. Tornbacke, B.I. Easy-to-Read – an important part of reading promotion and in the fight against illiteracy. - IFLA, 1996.
8. Marshall, Margaret Richardson. Managing Library Provision for Handicaped Children. London; New York: Mansell, 1999.
9. Kulikovski, L. Din istoria scrisului tactil// Magazin bibliologic. - 2002. - nr. 1-2. - P. 6-11.
10. Kulikovski, L. Servicii de bibliotecă pentru persoanele dezavantajate. Istoric. Prezent. Tendințe. Studiu monografic. – Ch., 2004. – 180 p.
11. Senocosov, N., Kulikovski, L. Resurse informaționale pentru bibliotecarii care prestează servicii grupurilor speciale de utilizatori// Analele științifice ale Universității de Stat din Moldova (seria "Științe socioumane"). - Chișinău. - 2000. - Vol. 1.- P. 295-301.
12. Politica de achiziție a BM "B.P. Hasdeu" – www.hasdeu.md/politici.

Lecturi pentru aprofundare

1. Calenge, B. Politicile de achiziție. Constituirea unei colecții într-o bibliotecă.- București, 1999.

Lecturi pentru cultura generală

1. Călinescu, Matei. Viața și opiniile lui Zacharias Lichter. București. - Polirom, 2006.

Web utile

1. www.icdri.org Centrul Internațional de Resurse despre Dizabilitate în Internet care are ca scop sporirea oportunităților pentru persoanele cu dizabilități identificând barierele de participare în societate și promovând practici de calitate de utilizare și implementare a designului universal în comunitatea globală.
2. www.netreach.net/~abre/eha/vl-webst.htm Biblioteca Virtuală a WWW, resurse Internet despre dizabilități.
3. www.naric.com Centrul de Informare în Reabilitare oferă cinci baze de date accesibile.
4. www.ala.org.roads Resurse pentru biblioteci despre copii cu dificultăți de însușire.

„Țin minte că atunci când am aflat – lovit în stupidul meu orgoliu patern, în aroganța mea nepedepsită, în grandioasele mele reverii pentru viitorul fiului meu, care sunt în fond ale oricărui părinte – am avut pentru un timp fantasma călugăririi în doi, a ieșirii din lume, a unei vieți monahale, sever ritualizate. Era, într-un fel, pentru că eu nu eram credincios, fantasma unei duble cvasisinucideri, a unei ieșiri definitive din lume, a unei mortificări permanente pentru mine, dar nu pentru el, căci lui, credeam, ritualurile i-ar fi fost binefăcătoare, după haosul care părea a fi pentru el viața în societatea umană, ale cărei cerințe tacite și atât de complicate el nu le putea învăța. Eram încă în prada mândriei luciferice și a rușinii de a avea, târziu în viață, un copil handicapat, iubiți cu disperare și cu care voiam să mă identific fără să mă pot identifica. Era, totodată – mulțumesc lui Dumnezeu – începutul unui proces lent de înțelegere, fie și a faptului că nu puteam înțelege. Uitasem complet de această fantasmă de acum mulți ani, când mi-a fost reamintită de Uca. Uitasem nu numai pentru că mă împăcasem cu mine însumi, dar mai ales pentru că, între timp, descoperisem atâtea și atâtea.

M era o ființă cu totul aparte. Odată Misty, o prietenă a Irinei care-l ajuta pe *M* la începutul lucrului său la biblioteca publică din Bloomington, i-a cerut, pe un ton glumeț, un «autograf» și *M*, îndatoritor și surâzător, a semnat cu scrisul lui șovăielnic, laborios: «Professor Matthew Calinescu». De unde i-o fi venit ideea acestui titlu de profesor? O explicație într-o logică normală ar fi aceasta: autografe se cer doar oamenilor celebri, iar simplul lui nume, necunoscut, n-avea nimic de-a face cu acea categorie onorifică. Se va fi gândit că poate să împrumute, pentru această unică ocazie, tot în glumă, titlul universitar al tatălui său? Misty mi-a arătat amuzată autograful și eu – de ce oare? – i-am spus lui *M* că ar trebui să pună ghilimele în jurul cuvântului «Professor»; el s-a supus, puțin întristat că nu pricepusem, sau așa mi s-a părut mie. De ce? De ce? De fapt, într-o altă logică, el chiar asta era – un profesor, nu universitar, desigur, dar un profesor sfios, discret, tăcut, de angelism și de inefabil, dăruind celor cu care venea în contact lucruri de taină și de seninătate.”

Calinescu Matei. Portretul lui M., Ed. Polirom, 2005, p. 11-12.